

UNIVERSITATEA "AUREL VLAICU" ARAD
FACULTATEA DE TEOLOGIE "ILARION V. FELEA"
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
DOMENIUL TEOLOGIE

GNOSEOLOGIA TEOLOGICĂ
ÎN GÂNDIREA
SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA

REZUMAT

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

PR. PROF. UNIV. DR. CRISTINEL IOJA

DOCTORAND:

PR. RADU SCÂNTEIE

ARAD

2024

CUPRINS

CUPRINS

INTRODUCERE

Scopul cercetării

Motivul alegerii temei

Metode utilizate

Stadiul cercetării

Obiectivele și limitele cercetării

Structura lucrării

CAPITOLUL I. SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA ȘI TRADIȚIA PATRISTICĂ

I.1. Contextul istorico-bisericesc al teologhisirii Sfântului Grigorie Palama

I.2. Viața

I.3. Opera

I.3.1. Geneza operei

I.3.2. Lucrări teologice

I.3.3. Lucrări duhovnicești

I.4. Receptarea operei în Răsărit și în Apus

I.5. Originalitate, continuitate, sinteză și actualitate

I.5.1. Originalitate

I.5.2. Continuitate

I.5.3. Sinteza

I.5.4. Actualitate

CAPITOLUL II. GNOSEOLOGIA TEOLOGICĂ ÎN GÂNDIREA SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA

II.1. O polemică și implicațiile ei

II.2. Metoda ca sinteză a tradiției patristice

II.3. Revelație și Filosofie

II.3.1. Revelație și Filosofie la Sfântul Grigorie Palama

II.3.2. Revelație și Filosofie la Varlaam

II.3.3. Statutul filosofiei și Duhul Părinților

II.4. Cunoaștere naturală și cunoaștere duhovnicească

II.4.1. Importanța și limitele cunoașterii naturale

II.4.2. Cunoașterea duhovnicească și criteriile Tradiției

II.4.2.1. Sfânta Treime – Izvor al cunoașterii

II.4.2.2. Hristos- Prototip al ascezei și temei al cunoașterii

II.4.2.3. Unitatea minte-rațiune-inimă. Integrarea trupului

II.4.2.4. Importanța ascezei în cunoaștere

II.4.2.5. Vederea lui Dumnezeu în lumina necreată

CAPITOLUL III. IMPLICAȚIILE GNOSEOLOGIEI PALAMITE ÎN TEOLOGIA DOGMATICĂ

III.1. Importanța metodei palamite pentru Dogmatică

III.1.1. Distincția ființă-persoană-energii

III.1.2. Unitatea catafatic-apofatic-existențial

III.1.3. Vederea lui Dumnezeu este superioară înțelegerii

III.1.4. Dimensiunea ontologic-personalist-experiențială

III.1.5. Depășirea substanțialismului și raționalismului scolastic

III.1.6. Depășirea abstractismului și staticismului

III.1.5. Gnoseologia ca participare și îndumnezeire

CAPITOLUL IV. PARADIGMA PALAMITĂ – PREMISĂ A CERCETĂRII INTERDISCIPLINARE

IV.1. Dubla metodologie a Părinților și sinteza palamită

IV.2. Cunoașterea duhovnicească și cunoașterea științifică ca deschidere interdisciplinară în Dogmatica actuală

IV.3. Sfântul Grigorie Palama – premisă metodologică a întâlnirii și dialogului între teologie și știință

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

GNOSEOLOGIA TEOLOGICĂ

ÎN GÂNDIREA SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA

REZUMAT

Gnoseologia teologică a Sfântului Grigorie Palama nu este doar un compartiment al concepției sale teologice, nici doar un concept al teologiei dogmatice a Bisericii Ortodoxe. Date fiind coexistența unei metode sistematice (dubla metodologie), adevărului incontestabil pe care se fundamentează reala și deplina cunoaștere, referințelor indubitabile la Sfânta Scriptură și la Înțelepciunea dumnezeiască a Părinților, precum și a experienței personale pe calea cunoașterii, putem vorbi, în privința teologhisirii Sfântului Grigorie, de un mod al Bisericii prin care se structurează gnoseologic.

În cercetarea pe care am realizat-o, am încercat să scot în evidență specificul gnoseologiei palamite ca făcând parte în mod firesc din corpul doctrinar al teologiei ortodoxe. Începând prin creionarea profilului mistic-duhovnicesc, mai întâi, al Sfântului Grigorie Palama, iar mai apoi a celui cultural-filosofic, pentru a dovedi deosebita importanță pe care a avut-o acest fapt în controversa isihastă, am continuat aprofundarea studiului, prin identificarea conceptelor gnoseologice din teologia acestui mare isihast, precum și a metodelor folosite de el pentru elaborarea unui sistem unitar. O atenție deosebită am acordat distincțiilor atât de prezente în opera palamită, cu ajutorul cărora se pot depăși eventualele reducții și în absența cărora nu e posibilă articularea unui studiu dogmatic coerent. În cele din urmă, am încercat deschiderea unei problematizări: în ce măsură gnoseologia Sfântului Grigorie Palama poate constitui o premisă pentru un dialog interdisciplinar.

În cel dintâi capitol am analizat preliminariile controversei isihaste. Apariția Sfântului Grigorie Palama ca autoritate teologică, duhovnicească într-un moment atât de crucial al teologiei, este cu siguranță un fapt al Proniei divine.

Prin precizarea câtorva repere biografice s-a reușit contextualizarea istorică a personalității marelui isihast. Proveniența sa din părinți deosebit de evlavioși, precum și programul de viață duhovnicească în care petrecea întreaga sa familie, începând cu tatăl

său, Constantin Palama, care era supranumit „sfântul”, și-au pus amprenta profund asupra firii sale în sensul determinării duhovnicești. N-a fost lipsit nici de instruirea în științele profane, fapt care l-a avantajat în polemica cu oponenții săi. Povățuirea duhovnicească și ascultarea necondiționată i-au asigurat Sfântului Grigorie maturitate duhovnicească, așa încât el a intrat în polemică cu Varlaam și ceilalți oponenți din perspectiva unei pregătiri însușite. Am relatat într-o manieră istorică cronologia controverselor isihaste care l-au avut ca actor principal pe Sfântul Grigorie și a sa învățătură, culminând cu hotărârea canonizării sale ca sfânt pentru toată Biserica Ortodoxă. A fost necesară totodată și descrierea unui cadru teologico-filosofic al epocii, pentru a surprinde direcțiile de gândire care se manifestau în Imperiul Bizantin, precum și a identifica sursele și premisele de la care plecau concepțiile teologice ale celor implicați în polemică. Baza Sfântului Grigorie era școala duhovnicească a Părinților care au dobândit înțelepciunea din experiența unirii cu Dumnezeu, pe când sursa oponenților săi era doar o teologie speculativă, care se baza pe scolasticismul raționalist filosofic.

După o succintă clasificare a scrierilor Sfântului Grigorie, în care am urmărit menționarea motivului principal care a ocazionat redactarea fiecărei scrieri și, pe scurt, ideea fundamentală care face obiectul respectivei scrieri, am recurs la prezentarea situației de receptare a personalității, gândirii și operei palamite pe două secțiuni, în Răsărit și în Apus, cu accente deosebite pe aportul Părintelui Dumitru Stăniloae, care l-a asumat pe dumnezeiescul Părinte la nivel de creație teologică, precum și pe existența anumitor curente teologice din spațiul romano-catolic, precum *la nouvelle théologie*, care propuneau un fel de revigorare a gândirii teologice prin întoarcerea la sursele patristice (*ressourcement*). Un punct de deosebit interes în primul capitol l-ar putea constitui accentuarea calităților pe care Sfântul Grigorie le întrunește în raport cu tradiția patristică în cadrul căreia se așează cu evlavie, naturalețe și responsabilitate: originalitate, continuitate, sinteză și actualitate.

În cel de-al doilea capitol am urmărit dezvoltarea gnoseologiei teologice, așa cum este ea prezentă în opera Sfântului Grigorie, plecând de la cele mai simple elemente cognitive și definiții epistemologice și atingând profunzimea și complexitatea relațiilor în

care se leagă organic conținuturile de cognoscibilitate. Am pornit de la precisa delimitare pe care Sfântul Grigorie o trasează între darul firesc și cel duhovnicesc, pe care Varlaam le confunda din pricina concepției substanțialiste care-i obtura înțelegerea. Fiecare dar generează un anumit tip de viață și se constituie un anumit tip de cunoaștere. Sfântul Grigorie declară superioritatea vieții și cunoașterii duhovnicești față de viața și cunoașterea firească, mai ales în finalitatea fiecăreia. E diferență între *theoptie* și teologia speculativă. Certitudinea acestor delimitări, atât de necesare pentru realitatea desăvârșirii cunoașterii prin vederea lui Dumnezeu, se poate dobândi doar prin experimentarea unei viețuiri duhovnicești.

Un moment de tensiune și intensitate în controversa Sfântului Grigorie cu Varlaam îl constituie ciocnirea dintre Revelație, ca sursă de cunoaștere adevărată la Palama, și filosofie, ca sursă a supremei cunoașteri la Varlaam. Departate de a exclude total filosofia din procesul cunoașterii, Sfântul Grigorie stabilește prin atitudinea pe care o are față de aceasta o ierarhie: primatul Revelației pentru totdeauna față de produsul simplei rațiuni – filosofia. În mai multe rânduri Sfântul Grigorie îl acuză pe Varlaam că dintr-o abordare filosofică forțează Revelația și distorsionează vorbele Părinților.

Prin recursul permanent pe care Sfântul Grigorie îl face la izvoarele descoperirii dumnezeiești – Sfânta Scriptură și tradiția patristică – stabilește importanța absolută pe care Revelația o are în actul cunoașterii. Provocat fiind de îndrăzneala lui Varlaam de a-i socoti pe filosofi la fel de importanți ca și Apostolii și Proorocii, Sfântul Grigorie, inspirându-se din cugetele Sfinților Părinți Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa, Grigorie Teologul, prescrie un statut al filosofiei: înțelepciunea cea stearpă. Totuși, urmând și trăind duhul Părinților, îi recunoaște meritul de a fi oferit un bogat bagaj terminologic necesar exprimării și precizării doctrinei a conținutului apofatic al cunoașterii. Este elocvent avertismentul Sfântului Grigorie cu privire la pericolul confiscării conținutului Revelației într-o manieră strict filosofic-raționalistă sau chiar deturnarea manifestării acesteia într-o nișă de inactualitate. În relația care se constituie între Revelație și filosofie, Sfântul Grigorie propune un umanism hristocentric, în sensul în care toate realizările omului sunt recuperate

și răscumpărate în unica lucrare de înnoire, de transfigurare săvârșită de către Hristos, Dumnezeu adevărat și Om adevărat.

Starea de îndumnezeire a omului e confirmată – sau mai bine zis însoțită – de vederea lui Dumnezeu în lumină. Aceasta este maximul cunoașterii pentru om. Dar omul pleacă în această nevoie a cunoașterii de la cele create. Revelația naturală e foarte importantă pentru Sfântul Grigorie, pentru că această cunoaștere fundamentată pe descoperirea lui Dumnezeu prin cele create indică ceva mai înalt: nevoia omului de Dumnezeu. În fapt, Dumnezeu este Cel care îl conduce pe om prin cunoașterea naturală. Teologhisind asupra acestei cunoașteri, Sfântul Grigorie, sprijinindu-se pe învățătura despre *logoi* a Sfântului Maxim Mărturisitorul, ne dezvăluie raționalitatea lumii create prin care omul sesizează taina prezenței lui Dumnezeu. Cunoașterea naturală, chiar dacă are statutul unui indice, trebuie folosită cu mult discernământ, omul având nevoie de asumarea unei limite, care să mărturisească întotdeauna despre existența unei cunoașteri mai înalte, care-l conduce pe om la desăvârșire și care să evite așezarea unui om într-un relativism gnoseologic.

Recursul la experiență în procesul și definirea cunoașterii este nota distinctivă a teologiei Sfântului Grigorie Palama. Teologia lui este empirică pentru că izvorăște din experiența unirii cu Dumnezeu, singurul cadru unde cunoașterea nu poate suferi nicio falsificare, din pricina prezenței și dăruirii prin împărtășire a Adevărului, care este Persoana dumnezeiască. Sfântul Grigorie preia obiceiul Părinților de a constata adevărul „numai prin cercare”. În gnoseologia Sfântului Grigorie, experiența care certifică cunoașterea ultimă nu e posibilă decât în realismul distincțiilor ființă-energii ființiale, creat-necreat, precum și într-o definiție paradoxală a antinomiilor cognoscibil-incognoscibil, demonstrabil-nedemonstrabil, împărtășibil-neîmpărtășibil. Experiența la care face recurs Sfântul Grigorie pentru autenticitatea cunoașterii este îndumnezeirea omului.

Pentru că Varlaam pleda pentru o teologie pur speculativă, bazată doar pe o manifestare intelectual-raționalistă, negând vreo participare a trupului la viața și cunoașterea dumnezeiască, Sfântul Grigorie definește foarte clar dimensionarea ascetică a firii umane pentru cunoaștere. Sfântul Grigorie pleda pentru o reunificare a tuturor capacităților și valențelor omului în experiența cunoașterii,

inclusiv despățimirea, prin asceză, a trupului. Ca prim argument, Sfântul Grigorie prezintă prototipul desăvârșit în asceză și cunoaștere: Mântuitorul Iisus Hristos.

Punând față în față cunoașterea empirică a Sfântului Grigorie cu înțelepciunea „din afară” a lui Varlaam, am încercat să scot în evidență importanța pe care Palama o dă ascezei ca premisă reală pentru cunoaștere. Componentele ascezei, așa cum sunt prezente la Sfântul Grigorie Palama – păzirea poruncilor, rugăciunea, în care trupul are o participare reală, etc –, descriu de fapt profilul ascetic al Bisericii lui Hristos. Un accent deosebit este pus de către Sfântul Grigorie asupra laturii pătimitoare, care realizează legătura dintre minte și trup. Ca premisă antropologică substanțială în gnoseologia sa, Sfântul Grigorie folosește structura triadică a minții – minte, cuvânt, duh (influența Fericitului Augustin este evidentă aici) – ca și chip al Sfintei Treimi: Tatăl (Minte), Fiul (Cuvânt) și Duhul Sfânt (iubire manifestată). Însă toate aceste precizări vin să dovedească viziunea integratoare a Sfântului Grigorie asupra firii umane, participantă la cunoașterea prin experiența vederii lui Dumnezeu în lumina nezidită, pe care Sfântul Grigorie o așează ca temelie și exigență intrinsecă al oricărui demers de cunoaștere teologică.

Vederea lui Dumnezeu, atât de necesară unei teologii autentice (a vorbi cu Dumnezeu înseamnă în cel mai înalt stadiu al cunoașterii a-L vedea pe Dumnezeu), este fundamentată scripturistic (Schimbarea la Față) și patristic (Părinții Bisericii), dar este evidențiată și prin experiența celor care se îndumnezeiesc. Gnoseologia Sfântului Grigorie prevede urcușul pe care omul trebuie să-l parcurgă de la teologia afirmativă prin apofatismul întunericului supraluminos (Sfântul Dionisie Areopagitul) până la experiența pozitivă a vederii luminii necreate. Legat de această analiză a vederii lui Dumnezeu în lumină, am urmărit rolul minții – care este receptacol al luminii dumnezeiești – și funcționalitatea ei, până la momentul răpirii și dincolo, unde ea însăși devine lumină. Am identificat în diferitele scrieri unde Sfântul Grigorie definește lumina dumnezeiască mai multe însușiri: este energie ființială din ființa divină și, ca atare, e necreată, este subzistentă în Ipostasul divin, este numită dumnezeire, e simbol natural al dumnezeirii și se manifestă în sfințenia vieții. Deși cunoașterea e îndreptată către Dumnezeu – Sfânta Treime, El este

temelia cunoașterii. Gnoseologia Sfântului Grigorie este hristologică pentru că-L are în centru pe Hristos – prototipul desăvârșirii și îndumnezeirii omului și are implicații triadologice pentru că în partea cunoscătoare omul este chip al Sfintei Treimi – structura supremei iubiri.

În cel de-al treilea capitol al lucrării a fost evidențiat geniul teologic creator al Sfântului Grigorie Palama. Prin formularea dogmatică a distincțiilor și antinomiilor pentru care a și fost acuzat, dar fără de care teologia deviază în diferite sistematizări filosofice, Sfântul Grigorie depășește reducăționismele care au la bază exact o suficiență de sine, o atitudine statică, de blocaj în care teologia apuseană a plonjat. Printr-o dinamică suplă a teologhisirii, Sfântul Grigorie asigură o viziune echilibrată a dogmei, ferind discursul teologic și de împietrirea lui într-un limbaj filosofic, și de diluarea lui într-o manieră pietist -sentimentală.

Distincția ființă-energii ființiale e formula prin care se depășește substanțialismul scolastic. Certitudinea și siguranța care îmbracă formularea acestei distincții în teologhisirea Sfântului Grigorie e dată de faptul că el vorbește din interiorul ei. Experiența îndumnezeirii e cea care pecetluiește această distincție în limbaj omenesc, nu forțarea unei terminologii filosofice. Pe baza tradiției patristice, Sfântul Grigorie, formulând această distincție redă pur și simplu diferența dintre cognoscibil și incognoscibil în Dumnezeu. Distincția ființă-persoane-energii este fundament al cunoașterii în sensul în care modul de a fi al omului trebuie să se structureze pe această conștiință: cognoscibil, totodată incognoscibil. În concepția substanțialistă, Dumnezeu este izolat într-o transcendență absolută, care nu permite comunicarea, împărtășirea Lui celor create. Această concepție contravine întregii tradiții patristice care afirmă că „cele din jurul ființei Lui”, adică energiile ființiale, se împărtășesc omului și că nu există natură-ființă nemanifestată.

Un alt reducăționism depășit prin geniul Sfântului Grigorie este raționalismul. Prin unitatea catafatic-apofatic cunoașterea omului depășește tendița de fragmentare, asumând toate conținuturile gnoseologice într-o dinamică integratoare prin care catafaticul este valorizat în apofatic, iar apofaticul este explicat prin catafatic. Viziunea Părintelui Stăniloae, care și-a însușit fidel gândirea Sfântului

Grigorie Palama în modul său de a teologhisi, este esențială în înțelegerea acestei unități. În ampla sa analiză asupra acestei legături e evident discernământul cu care reunește cele două dimensiuni: „dinamismul cunoașterii lui Dumnezeu și transparența oricărui concept despre Dumnezeu”. Gnoseologia Sfântului Grigorie prin care propune unitatea dintre catafatic și apofatic are rădăcini ontologice. Această unitate are concretețe doar în orizontul vederii lui Dumnezeu, care e superioară oricărui fel de cunoaștere. Conștientizarea acestei ierarhizări e decisivă. Doar așa se poate păstra caracterul nesfârșit al cunoașterii lui Dumnezeu de către om. Raționalismul reduționist pleacă de la posibilitățile cognitive ale omului. Tensionarea resorturilor minții omului nu e suficientă, oricât de mare ar fi efortul ei de a sesiza taina prezenței dumnezeiești. Accentuarea exclusivă a acestei direcții duce la eșecul raționalismului, care vrea să-L cuprindă pe Dumnezeu doar într-o teologie intelectuală, doar în concepte raționale. O notă distinctivă a teologiei palamite este dimensiunea ontologic – personalistă experiențială a cunoașterii. Palama teologhisește în toată opera sa pentru tradiția participării, pentru o cunoaștere experiențială, pentru cunoașterea ca viață. În orice dezbateri el face recursul la experiență, nu la oricare, ci la experiența întâlnirii cu Dumnezeu prin unire. Unire care e posibilă pentru că în centru se află persoana care mijlocește și centrează actul cunoașterii. Varlaam tocmai aici greșea, pentru că eluda printr-o exagerată obiectivare participarea persoanei. Se depășește astfel abstractismul pentru care Dumnezeu e doar o imagine goală de conținut, iar viața dumnezeiască e o utopie.

Recursul la înțelepciunea Părinților era vital pentru Palama. Pentru că aici se găsea bogăția de viață îndumnezeită și realmente autoritatea din care orice argument își dobânda legitimitatea. De aceea, unei argumentații logice prin metoda dialectică – preferată de Varlaam – Palama îi opune folosirea metodei apodictice, care demonstra adevărul celor grăite prin cunoașterea certificată de experiență. Se depășește relativismul survenit în procesul cunoașterii odată cu folosirea sofismelor, prin referirea asumativă la autoritatea celor care au dobândit cunoașterea în împărtășire din Izvorul cunoașterii.

În ultimul capitol, paradigma palamită este integrată unui posibil proiect de cercetare interdisciplinară. Ce șansă de izbândă ar avea un dialog între teologie și știință? Cei care vor privi cu supiciune dintr-o ipostază triumfalistă vor nega această posibilitate. Însă cei care își vor asuma cu responsabilitate posibilitatea acestei colaborări (sunt câteva inițiative în acest sens) vor trebui să integreze efortului lor câteva principii care se regăsesc în dinamica gnoseologiei Sfântului Grigorie: dubla metodologie a Sfinților Părinți aplicată celor două cunoașteri, teologică și științifică, bine delimitate, și în competențele fiecăreia; caracterul experiențial al cunoașterii teologice în corespondență cu experimentul științific; cunoașterea științifică este limitată, deși se aprofundează mereu, rămâne în cadrul creatului; cunoașterea științifică ar trebui să îndrume către cunoașterea teologică prin asumarea unei atitudini de smerenie.

Cercetarea gnoseologiei teologice a Sfântului Grigorie Palama este un exercițiu de înnoire, de înduhovnicire și de responsabilizare. De înnoire, pentru că definițiile dogmatice provenite din experiența unirii cu necreatul lui Dumnezeu provoacă manifestarea doctrinară a învățământului teologic de a ieși dintr-o anumită inerție în care s-a așezat, odată cu plierea pe un răspuns dat doar unei înțelepciuni lumești. De înduhovnicire, pentru că fiecare cuvânt exprimat poartă amprenta prezenței Duhului Sfânt. De responsabilizare, pentru că gândirea teologică a Sfântului Grigorie este moștenirea de mare preț în virtutea căreia noi ne putem defini dogmatic, eclesial și liturgic ortodox, dar este și cheia prin care putem înțelege și trăi cunoașterea lui Dumnezeu într-o lume caracterizată de dezinformare și relativism.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

1.1. Biblice

Biblia sau *Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019.

1.2. Patristice

SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *Epistola a V-a: Lui Dorotei, diacon*, în: Sfântul Dionisie Areopagitul, *Epistolele*, trad. de Pr. Asist. Dr. Vasile Răducă și Pr. Conf. Dr. Gheorghe Drăgulin, studiu introductiv și referințe critico-bibliografice: Pr. Conf. Dr. Gheorghe Drăgulin, Editura All, București, 1994.

SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *Epistola a VII-a: Lui Policarp, ierarh*, în: Sfântul Dionisie Areopagitul, *Epistolele*, trad. de Pr. Asist. Dr. Vasile Răducă și Pr. Conf. Dr. Gheorghe Drăgulin, studiu introductiv și referințe critico-bibliografice: Pr. Conf. Dr. Gheorghe Drăgulin, Editura All, București, 1994.

SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre Numirile Dumnezeiești*, în: Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, trad., introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1996.

SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre Teologia Mistică*, în: Sfântul Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, trad., introducere și note de Pr. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1996.

SFÂNTUL FILOTEI KOKKINOS, *Cuvânt despre viața Sfântului Grigorie Palama*, în: GRIGORIE PALAMA, *Tomosuri dogmatice - Viața – Slujba. Scrieri I*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2009.

SFÂNTUL FILOTEI KOKKINOS, *Slujba Sfântului Grigorie Palama pentru 14 noiembrie*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tomosuri dogmatice - Viața – Slujba. Scrieri I*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2009.

SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Dialoguri*, ediție bilingvă, trad. de Cristina Horotan, notă introductivă, tabel cronologic și plan al tratatului de Alexander Baumgarten, note de Cristina Horotan și Alexandru Daroni, Editura Polirom, București, 2017.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre viața lui Moise*, în: Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri I*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 29, trad. de Preot Prof. Dumitru Stăniloae și Preot Ioan Buga, note: Preot Prof. D. Stăniloae, indice: Preot Ioan Buga, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre «Fericiri»*, în: Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri I*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 29, trad. de Preot Prof. Dumitru Stăniloae și Preot Ioan Buga, note: Preot Prof. D. Stăniloae, indice: Preot Ioan Buga, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre pruncii morți prematur*, în: Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri II*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 30, trad. și note de Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre feciorie*, în: Sfântul Macarie Egipteanul, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Epifanie de Salamina, *Scrieri duhovnicești și omilii*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, serie nouă, vol. 12, trad. și note de Maria-Iuliana Rizeanu, Florin Filimon și Pr. Ilie Toader, introduceri de Maria-Iuliana Rizeanu și Pr. Ilie Toader, note de Maria-Iuliana Rizeanu, Pr. Ilie Toader și Ierom. Policarp Pîrvuloiu, Editura Basilica, București, 2014.

SFÂNTUL GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea a XVI-a: Despre tăcerea tatălui său din pricina plăgii grindinei*, în: Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântări*, trad. de drd. Călin Popescu, Editura de Suflet, București, ²2014.

SFÂNTUL GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea a XXI-a: Despre marele Atanasie, episcopul Alexandriei*, în: Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântări*, trad. de drd. Călin Popescu, Editura de Suflet, București, ²2014.

SFÂNTUL GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea a XLIV: La Duminica cea nouă*, în: SFÂNTUL GRIGORIE DE NAZIANZ, *Cuvântări praznicale*

și morale, trad., introducere și note de Nicușor Deciu, Doxologia, Iași, 2019.

SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, *Dogmatica*, trad. de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.

SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, *Cuvânt la Schimbarea la Față a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, în: Sfântul Ioan Damaschin, *Cuvântări la sărbători împărătești, la sărbători ale Maicii Domnului și la sfinți*, trad. de Pr. dr. Gabriel Mândrilă și Laura Mândrilă, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010.

SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL, *Omilia XXXIV*, în: Sfântul Macarie Egipteanul, *Scrieri: Omilii duhovnicești*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 34, trad. de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, introducere, indici și note: Prof. Dr. N. Chițescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.

SFÂNTUL MARCU EVGHENICUL, *Opere II: Cuvintele Antiretice (I și II), Capete silogistice*, introducere, note, trad. de Cornel Coman, Cristian Chivu, Adrian Tănăsescu, Cristina Rogobete, Marios Pilavakis, Caliopie Papacioc, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, 2014.

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 80, trad., introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Scrieri despre cele două voințe în Hristos: A aceluiași către același Marin*, în: Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri. Partea a II-a: Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 81, trad., introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. III, ediție jubiliară, trad. din grecește, introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017.

SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capete gnostice sau teologice (A doua sută)*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. II, ediție jubiliară, trad. din grecește, introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017.

SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL, *Prolog la ediția operelor Sfântului Grigorie Palama*, în: Elia CITTERIO, *Nicodim Aghioritul: Personalitatea – opera – învățătura ascetică și mistică*, trad. de Maria Cornelia și Diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2001.

SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, în *Sfântul Vasile cel Mare, Scrieri. Partea a III-a: Despre Sfântul Duh. Corespondență (Epistole)*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 12, trad., introducere, note și indici de Preot Prof. Dr. Constantin Cornițescu, Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.

SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistola 223: Către Eustațiu, episcop de Sebasta*, în: *Sfântul Vasile cel Mare, Epistole*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 3, trad., introducere și note de Pr. Teodor Bodogae, Editura Basilica, București, 2010.

SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistola 234: La o altă întrebare a lui Amfilohiu*, în: *Sfântul Vasile cel Mare, Epistole*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 3, trad., introducere și note de Pr. Teodor Bodogae, Editura Basilica, București, 2010.

SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Împotriva lui Eunomie*, în: *Sfântul Vasile cel Mare, Scrieri dogmatice și exegetice*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, serie nouă, vol. 4, trad. de Ierom. Policarp Pîrvuloiu și Pr. Dumitru Fecioru, studii introductive de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, note de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, Pr. Dumitru Fecioru și Adrian Muraru, Editura Basilica, București, 2011.

SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Omilia I la Psalmul XIV*, în: *Sfântul Vasile cel Mare, Scrieri dogmatice și exegetice*, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, serie nouă, vol. 4, trad. de Ierom. Policarp Pîrvuloiu și Pr. Dumitru Fecioru, studii introductive de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, note de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, Pr. Dumitru Fecioru și Adrian Muraru, Editura Basilica, București, 2011.

1.3. Liturgice

Triodul, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă București, 2019.

1.4. Opera Sfântului Grigorie Palama

GREGORY PALAMAS, *The One Hundred and Fifty Chapters*, A Critical Edition, Translation and Study by Robert E. Sinkewicz, C.S.B., Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto, 1988.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Al aceluiași, primul cuvânt contra celor de-al doilea. Respingerea absurdităților ce provin din scrierile cele de-al doilea ale filosofului Varlaam. Sau despre îndumnezeire*, în: Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Al aceluiași catalogul absurdităților ce provin din premisele filosofului Varlaam. Cuvântul al doilea contra celor de-al doilea*, în: Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al doilea din triada întâi contra lui Varlaam*, în: Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea din triada întâi contra lui Varlaam*, în: Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Antireticul al cincilea contra celor scrise de Achindin împotriva luminii harului și a harismelor duhovnicești*, în: Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Apologie mai extinsă*, în: Preot prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Omilia a 7-a: Despre buna rânduială a Postului*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Omilii*, vol. I, introducere

de Părintele Galeriu, trad. de Dr. Constantin Daniel, revăzută de Laura Pătrașcu, stilizată de Răzvan Codrescu, Editura Anastasia, 2004.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Cuvântul întâi despre purcederea Duhului Sfânt*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opera completă I*, ediție bilingvă, trad., note, studiu introductiv de pr. Cristian Chivu, Editura Patristică, București, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Cuvântul al doilea despre purcederea Duhului Sfânt*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opera completă I*, ediție bilingvă, trad., note, studiu introductiv de pr. Cristian Chivu, Editura Patristică, București, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Capitole despre rugăciune și curăția inimii*, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Capitole antropologice, psihoteologice și economice*, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Cuvânt despre economia în trup a Domnului nostru Iisus Hristos*, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tratat în formă de epistolă către preaaugusta între monahii Xenii*, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tratat în formă de epistolă către Ioan și Teodor, filozofii*, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Omilii*, vol. III, trad. de Parascheva Grigoriu, Editura Fundației Anastasia, 2007.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Discurs/tratat despre intrarea Preasfintei Fecioare în Sfânta Sfințelor și despre viața ei deiformă dusă aici (Omilia 53)*, în: Diac. Ioan I. Ică jr., *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei*, Editura Deisis, Sibiu, 2008.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola către Damian Filosoful*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistole Dogmatice I*, trad. Parascheva Grigoriu, Editura Anastasia, București, 2009.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tomul aghioritic*, în: în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 7, trad., introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie. Al treilea dintre cele din urmă. Despre sfânta lumină*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 7, trad., introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie. Al doilea din cele din urmă. Despre rugăciune*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 7, trad., introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Despre împărtășirea dumnezeiască și îndumnezeitoare sau despre simplitatea dumnezeiască și mai presus de fire*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 7, trad., introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *150 capete despre cunoștința naturală, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre viața morală și despre făptuire*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care*

arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, vol. 7, trad, introducere și note de Preotul Profesor Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola I-a către Achindin*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete II: Antiepigrafi; Epistolele către Achindin și Varlaam*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola a III-a către Achindin*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete II: Antiepigrafi; Epistolele către Achindin și Varlaam*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola I-a către Varlaam*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete II: Antiepigrafi; Epistolele către Achindin și Varlaam*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola a II-a către Varlaam*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete II: Antiepigrafi; Epistolele către Achindin și Varlaam*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola a III-a către Varlaam*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete II: Antiepigrafi; Epistolele către Achindin și Varlaam*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2013.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *În apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 1,1*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete III: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 1,1; 1,2; 1,3; 2,1; 2,2; 2,3*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel

Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2015.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *În apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 2,1*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete III: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 1,1; 1,2; 1,3; 2,1; 2,2; 2,3*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2015.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *În apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,1*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete IV: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,1; 3,2; 3,3. Tratate dogmatice 1;2*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *În apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,2*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete IV: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,1; 3,2; 3,3. Tratate dogmatice 1;2*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *În apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,3*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete IV: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,1; 3,2; 3,3. Tratate dogmatice 1;2*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Despre dumnezeiasca unire și deosebire*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete IV: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,1; 3,2; 3,3. Tratate dogmatice 1;2*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Despre dumnezeieștile lucrări și împărtășirea după acestea*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete IV: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt*

3,1; 3,2; 3,3. *Tratate dogmatice 1;2*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Dialogul Ortodoxului cu Varlaamitul*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete V: Tratate dogmatice 3; 4; 5*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Teofan*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete V: Tratate dogmatice 3; 4; 5*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Că Varlaam și Achindin sunt cei ce despică cu adevărat rău și fără-de-Dumnezeu în două dumnezeiri inegale pe dumnezeirea cea una*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VI: Tratate dogmatice 6. Epistole 1-7*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2018.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola către nomofilaxul Simeon*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VI: Tratate dogmatice 6. Epistole 1-7*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2018.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola către Athanasie al Kyzicului*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VI: Tratate dogmatice 6. Epistole 1-7*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2018.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola către Arsenie Studitul*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VI: Tratate dogmatice 6. Epistole 1-7*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2018.

SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Epistola către Dionisie*, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VII: Epistole 8-14. Tratate apologetice 1-4*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel

Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2019.

II. Lucrări de specialitate

†ANTONIE, Mitropolitul de Suroj, *Asceza și căsătoria*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2014.

BELU, Pr. Prof. Dr. Dumitru I., *Studii de Teologie Morală și Filosofia valorilor*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2012.

BIELAWSKI, Maciej, *Părintele Dumitru Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, trad. și cuvânt înainte de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1998.

BIRIUKOV, Dmitry, “Types of mind activities and the status of wisdom in the anthropo-ontology of Gregory Palamas”, în: A. P. Zachariou (ed.), *St Gregory Palamas and Hesychasm. Past and contemporary challenges and perspectives: Proceedings of the International Scientific Conference, Holy Metropolis of Trimithountos (1-3 July 2022)*, Cyprus, 2024, pp. 93-109.

BUCHIU, Pr. Prof. Dr. Ștefan, *Cunoașterea apofatică în gândirea Părintelui Stăniloae*, Editura Basilica, București, 2013.

BUCHIU, Pr. Ștefan, „Cunoașterea lui Dumnezeu”, în Pr. Ștefan BUCHIU et al., *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, , Editura Basilica, București, 2017, pp. 195-265.

BUCHIU, Pr. Ștefan, *Părintele Dumitru Stăniloae – teologul iubirii dumnezeiești*, Editura Basilica, București, 2022.

BRADSHAW, David, *Metafizica energiilor divine și Schisma Bisericii*, trad. de Dragoș Dâscă și Protos. Vasile Bârză, Editura Ecclesiast, Sibiu, 2004.

BERGER, Ieromonah Calinic, *Teognosia – sinteza dogmatică și duhovnicească a părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. de Ieromonah Nectarie (Dărăban), Deisis, Sibiu, 2014.

CHIȚOIU, Dan, „Limbajul-limită despre realitate în isihasm și fizica cuantică”, în Adrian LEMENI et al., *Realitatea și semnificația spațiului: abordare teologică, filosofică și științifică*, Editura Basilica, București, 2014.

CHIȚOIU, Prof. Dan, “St. Gregory Palamas’ Critique of Nominalism”, în Constantinos ATHANASOPOULOS (ed.), *Triune God: Incomprehensible but Knowable – The Philosophical and Theological*

Significance of St. Gregory Palamas for Contemporary Philosophy and Theology, Cambridge Scholars Publishing, 2015, pp. 124-131.

CHIVU, Cristian, „Introducere”, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opera completă I*, ediție bilingvă, trad., note, studiu introductiv: pr. Cristian Chivu, Editura Patristică, București, 2005, pp. 7-64.

CHIVU, Cristian et al., „Metoda teologică pragmatică și metoda teologică abstractă”, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete II: Antiepigrafi; Epistolele către Achindin și Varlaam*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2013, pp. 5-14.

CHIVU, Cristian et al., „Un veac de isihasm: de la Grigorie Palama la Marcu Evghenicul”, în SFÂNTUL MARCU EVGHENICUL, *Opere II: Cuvintele Antiretice (I și II), Capete silogistice*, introducere, note, trad. de Cornel Coman, Cristian Chivu, Adrian Tănăsescu, Cristina Rogobete, Marios Pilavakis, Caliopie Papacioc, coordonator Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, 2014, pp. 7-50.

CHIVU, Cristian et al., „Gnoza filosofică, gnoza teologică și gnoza teoptică după Grigorie Palama”, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete III: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 1,1; 1,2; 1,3; 2,1; 2,2; 2,3*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Cristina-Costena Rogobete, Caliopie Papacioc, Editura Gândul Aprins, București, 2015, pp. 9-34.

CHIVU, Cristian, „Scurtă introducere”, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete IV: Cuvinte în apărarea celor ce se liniștesc în chip sfânt 3,1; 3, 2; 3,3. Tratate dogmatice 1; 2*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2016, pp. 15-21.

CHIVU, Cristian et al., „Studiu introductiv”, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete V: Tratate dogmatice*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cristian Chivu, Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Editura Gândul Aprins, București, 2016, pp. 13-46.

CHIVU, Cristian, „Scurtă introducere”, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VI: Tratate dogmatice 6. Epistole 1-7*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian

Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2018, pp. 14-15.

CHIVU, Cristian, „Scurtă introducere”, în: SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opere complete VII: Epistole 8-14. Tratatate apologetice 1-4*, ediție bilingvă, introducere, trad. și note de Cornel Coman, Adrian Tănăsescu, Cristian Chivu, coordonator: Cristian Chivu, Editura Gândul Aprins, București, 2019, pp. 17-21.

CHOULIARAS, Alexander, *The Antropology of St Gregory Palamas: the Image of God, the Spiritual Senses, and the Human Body*, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2019.

CHUMLEY, Norris J., *Isihia: prezența lui Dumnezeu în liniștea sufletului*, Doxologia, Iași, 2017.

CLÉMENT, Olivier, „Câteva note despre gândirea lui Vladimir Lossky”, în *Teologie și spiritualitate la Vladimir Lossky*, trad. de Nicoleta Pălimaru, Ciprian Vidican și Anatolie Negruță, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 143-160.

CONSTAS, Arhim. Maximos, *Arta de a vedea: paradox și percepție în iconografia ortodoxă*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, ²2021.

CORESCIUC, Pr. Roger, *Omiliile Sfântului Grigorie Palama: Analiză omiletică*, Doxologia, Iași, 2013.

CORESCIUC, Pr. Roger, *Pastorație și politică: răspunsuri teologice ale Sfântului Grigorie Palama la dilemele contemporane*, Doxologia, Iași, 2015.

CORESCIUC, Pr. Roger, „Cunoașterea și vederea în teologhisirea Sfântului Grigorie Palama”, în: Pr. Dragoș Bahrim, Dragoș Mîrșanu (eds.), *Despre isihismul bizantin și alte studii patristice: lucrările simpozionului internațional "Tradiția patristică în actualitate"*, Doxologia, Iași, 2023, pp. 33-52.

COSTACHE Doru, „Știință și teologie. Spre o evaluare nouă a raporturilor”, în: Pr. Prof. Dr. Dumitru POPESCU et. al., *Știință și Teologie: preliminarii pentru dialog*, Editura XXI: Eonul Dogmatic, București, 2001, pp. 189-201.

COSTACHE, Doru, “Theology and Natural Sciences in St. Gregory Palamas”, în Ronald S. LAURA, Rachel A. BUCHANAN, Amy K. CHAPMAN (eds.), *God, Freedom and Nature*, (Sydney – New York - Boston: Body and Soul Dynamics, 2012), pp. 132-138.

COSTACHE, Doru, “Byzantine and Modern Orthodox Gnosis: From the Eleventh to the Twenty First Century”, în Garry W. TROMPF et alii, *The Gnostic World*, ediția I, Routledge, 2018, cap. 38, pp. 426-435.

CRAINIC, Nichifor, *Cursurile de mistică*, studiu introductiv și ediție de diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2010.

EVDOKIMOV, Paul, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană: învățătură patristică, liturgică și iconografică*, trad., prefață și note de Pr. Vasile Răducă, Editura Humanitas, București, 2013.

EVDOKIMOV, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. de Teodor Baconschi, Editura Sophia, București, 2013.

FELEA, Pr. Ilarion V., *Spre Tabor, vol. I, Pregătirea*, Editura Crigarux, Piatra Neamț, 2007.

FLOROVSKY, Georges, *Scrieri esențiale*, Brandon Gallaher, Paul Ladouceur (eds.), trad. de Dragoș Dâscă și Octavian-Adrian Negoită, Editura Doxologia, Iași, 2021.

GEORGI, Pr. Porphyrios, *Înviere și viață. Eshatologia în învățătura Sfântului Grigorie Palama*, trad. de Diac. Ștefan L. Toma, Editura Andreiana, Sibiu, 2015.

ICĂ jr., Diac. Ioan I., „Sfântul Grigorie Palama – scriitor duhovnicesc isihast și epoca sa”, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2005.

ICĂ jr., Diac. Ioan I., *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei*, Deisis, Sibiu, 2008.

ICĂ jr., Diac. Ioan I., „Sfântul Grigorie Palama: dosarele canonizării – texte și contexte”, în SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Tomosuri dogmatice - Viața – Slujba. Scrieri I*, studiu introductiv și trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2009.

ICĂ jr., Diac. Ioan I., *Canonul Ortodoxiei: Sinodul VII Ecumenic*, Deisis, Sibiu, 2020.

†IERÓTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Cugetul Bisericii Ortodoxe*, trad. de Constantin Făgețan, Editura Sophia, București, 2000.

†IERÓTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Psihoterapia ortodoxă - continuare și dezbateri*, trad. de Ion Diaconescu și Nicolae Ionescu, Editura Sophia, București, 2001.

†IERÓTHEOS, Mitropolit al Nafpaktosului, *Teologia post-patristică și experiența bisericească a Sfinților Părinți*, Editura Sophia, București, 2012.

†IERÓTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Dogmatica empirică a Bisericii Ortodoxe Sobornicești după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, vol. I, prezentare critică, trad. de Tatiana Petrache, Doxologia, Iași, 2014.

†IERÓTHEOS, Mitropolit al Nafpaktosului, *Vremea lucrării. Chipul lăuntric al Tradiției ortodoxe: teologie și viață*, trad. de Ieromonah Teofan Munteanu, Editura Sophia, București, 2014.

†IERÓTHEOS, Mitropolit al Nafpaktosului, *Isihie și Teologie – Calea tămăduirii omului în Biserica Ortodoxă*, trad. de Protosinghel Teofan Munteanu, Editura Sophia, București, 2016.

†IERÓTHEOS, Mitropolit al Nafpaktosului, *Psihoterapia ortodoxă. Știința Sfinților Părinți*, trad. de Irina Luminița Niculescu, Editura Partoș, Timișoara, 2016.

†IERÓTHEOS, Mitropolit al Nafpaktosului, *Vechea și Noua Romă. De la Tradiția Ortodoxă la tradițiile Apusului*, trad. de Protosinghel Teofan Munteanu, Doxologia, Iași, 2016.

†IERÓTHEOS, Mitropolit al Nafpaktosului, *Știința medicinei duhovnicești: practica psihoterapiei ortodoxe*, Editura Sophia, București, 2017.

†IERÓTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Dogmatica empirică a Bisericii Ortodoxe Sobornicești după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, vol. II, prezentare critică, trad. de Tatiana Petrache și Mănăstirea Diaconești, Doxologia, Iași, 2017.

†IERÓTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Sfântul Grigorie Palama ca aghiorit*, trad. de Ilie Stănuș, Editura Egumenița, Galați, 2020.

†IGNATIE, Episcopul Hușilor, *Sfântul Grigorie Palama și teologia energiilor necreate*, Spandugino, București, 2022.

ILCA, Pr. dr. Marius, *Teologia iubirii în gândirea și viața Părinților Bisericii din secolele X-XIV, cu referire specială la Sfinții Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2016.

IOJA, Conf. Univ. Dr. Cristinel, „Cunoașterea lui Dumnezeu și cunoașterea lumii în abordările apologetice”, în Adrian LEMENI et al., *Apologetica Ortodoxă*, vol. I, Editura Basilica, București, 2013, pp. 204-228.

IOJA, Pr. Prof. Dr. Cristinel, *Antropologia ortodoxă în teologia românească*, mss, curs an I, doctorat, fila 27-29.

IOJA, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel, „Repere ale gnoseologiei ortodoxe în sinteza neopatristică”, în: Prof. Univ. Dr. Vasile CRISTESCU, Arhim. Lect. Dr. Nathanael NEACȘU (eds.), *Cunoașterea lui Dumnezeu în Teologia Dogmatică Ortodoxă. Premise spiritual-ecclesiale și provocările actuale*, Doxologia Iași, 2020, pp. 131-168.

IONESCU, Pr. Răzvan Andrei, *Teologie Ortodoxă și știință: Conflict, Indiferență, Integrare sau Dialog? Care să fie atitudinea noastră față de știință?*, Doxologia, Iași, 2015.

Gheron IOSIF, *Mărturii din viața monahală*, trad. de Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, ²2003.

KRIVOCHEINE, †Arhiepiscop Basile, *În lumina lui Hristos: Sfântul Simeon Noul Teolog (949-1022). Viața-Spiritualitatea-Învățătura*, trad. de Pr. conf. dr. Vasile Led și Ierom. Gheorghe Iordan, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

LARCHET, Jean-Claude, *Terapeutica bolilor spirituale*, trad. de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2006.

LARCHET, Jean-Claude, *Teologia energiilor dumnezeiești: De la origini până la Sfântul Ioan Damaschinul*, trad. de Marinela Bojin, Editura Basilica, București, 2016.

LEMENI, Adrian, IONESCU, Pr. Răzvan, *Teologie ortodoxă și știință: Repere pentru dialog*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007.

LEMENI, Adrian et al., *Repere patristice în dialogul dintre teologie și știință*, Editura Basilica, București, 2009.

LEMENI, Adrian, *Adevăr și comuniune*, Editura Basilica, București, 2011.

LEMENI, Adrian, „Experiența eclesială a Adevărului, criteriu fundamental al Apologeticii ortodoxe”, în Adrian LEMENI et al., *Apologetica Ortodoxă*, vol. I, Editura Basilica, București, 2013, pp. 64-74.

- LEMENI, Adrian, *Adevăr și demonstrație. De la incompletitudinea lui Gödel la vederea mai presus de orice înțelegere a Sfântului Grigorie Palama*, Editura Basilica, București, 2019.
- LOSSKY, Vladimir, *Vederea lui Dumnezeu*, trad. de Prof. Dr. Remus Rus, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
- LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. de Pr. Vasile Răducă, Editura Bonifaciu, București, 1998.
- LOSSKY, Vladimir, *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, trad. de Anca Manolache, Editura Humanitas, București, ²2006.
- LOSSKY, Vladimir, *Teologia dogmatică*, ediție îngrijită de Olivier Clément și Michel Stavrou, trad. de Pr. Dr. Cristian Galeriu, Editura Anastasia, București, 2014.
- LOSSKY, Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă*, trad. de Lidia și Remus Rus, prefață de Pr. Prof. D. Gh. Popescu, Editura Sophia, București, 2014.
- LOT-BORODINE, Myrrha, *Îndumnezeirea omului potrivit învățaturii Părinților răsăriteni*, introducere de Jean Daniélou, trad. de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Editura Sophia, București, 2019.
- LOUTH, Pr. Andrew, *Introducere în teologia ortodoxă*, trad. de Dragoș Mârșanu, Doxologia, Iași, 2014.
- MAKARIOS Simonopetritul, Ieromonah, *Triodul explicat: Mistagogia timpului liturgic*, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura „Deisis”, Sibiu, 2000.
- MANTZARIDIS, Georgios I., *Tradiție și înnoire*, trad. de diac. lect. univ. dr. Florin Toader Tomoioagă, Doxologia, 2017.
- MARION, Jean-Luc, *În plus. Studii asupra fenomenelor saturate*, trad. de Ionuț Biliuță, Deisis, Sibiu, 2003.
- MARION, Jean-Luc, *Despre raționalitatea Revelației și iraționalitatea credincioșilor*, trad. de Maria-Cornelia Ică jr., Deisis, Sibiu, 2014.
- MARTZELOS, Georgios, “Kataphasis and apophasis in the Greek Orthodox patristic tradition”, în: Norbert HINTERSTEINER (ed.), *Naming and Thinking God in Europe Today: Theology in Global Dialogue*, Rodopi, 2007, pp. 247-263. (<http://hdl.handle.net/11728/7437>)
- MATSOUKAS, Nikos, *Introducere în gnoseologia teologică*, trad. de Maricel Popa, Editura Bizantină, București, 1997.

- MATSOUKAS, Nikos A., *Teologie dogmatică și simbolică*, vol. II, trad. de Nicușor Deciu, Editura Bizantină; București, 2006.
- MEYENDORFF, John, "Introduction", în: Gregory Palamas, *The Triads*, edited with an introduction by John Meyendorff, trad. Nicholas Gendle, preface by Jaroslav Pelikan, Paulist Press, New Jersey, 1983.
- MEYENDORFF, John, *Teologia bizantină: Tendințe istorice și teme doctrinare*, trad. de Preot conf. dr. Alexandru I. Stan, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
- MEYENDORFF, John, *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă*, trad. de Angela Paciu, Editura Enciclopedică, București, 1995.
- MEYENDORFF, John, *O introducere în studiul vieții și operei Sfântului Grigorie Palama*, trad. de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Nemira, București, 2014.
- MELCHISEDEC Hieromonk, "The Indisputable Wisdom of the Holy Spirit", în Constantinos Athanasopoulos (ed.), *Triune God: Incomprehensible but Knowable – The Philosophical and Theological Significance of St. Gregory Palamas for Contemporary Philosophy and Theology*, Cambridge Scholars Publishing, 2015, pp. 12-18.
- MIHALACHE, Diac. Adrian Sorin, *Lumina Celui Nevăzut: o privire teologică în raționalitatea Creației și teoriile științifice recente despre Univers*, vol. I, Editura Basilica, București, 2016.
- MIHALACHE, Diac. Adrian Sorin, *Lumina Celui Nevăzut: o privire teologică în raționalitatea Creației și teoriile științifice recente despre Univers*, vol. II, Editura Basilica, București, 2016.
- NELLAS, Panayotis, *Ortodoxia – divino-umanism în acțiune*, Deisis, Sibiu, 2013.
- NESTERUK, Alexei V., *Lumina de la Răsărit. Teologie, știință și tradiție ortodoxă răsăriteană*, coordonator: Pr. Gheorghe Popa, trad. de Evagrina Dîrțu și Irina Scurtu, Editura Basilica, București, 2017.
- PATRONOS, Georgios, *Îndumnezeirea omului*, trad. de Lector Dr. Sabin Preda, Editura Bizantină, București, 2012.
- PAYNE, Daniel P., *The Revival of Political Hesychasm in Greek Orthodox Thought: A Study of the Hesychast Basis of the Thought of John S. Romanides and Christos Yannaras*, Baylor University, Ann Arbor, 2006.

- PELIKAN, Jaroslav, *Tradiția creștină: o istorie a dezvoltării doctrinei*, vol. II, *Spiritul creștinătății răsăritene (600-1700)*, trad. și note de pr. prof. Nicolai Buga, Polirom, București, 2005.
- PENTECOST, Scott. F., *Quest for the Divine Presence: Metaphysics of Participation and the Relation of Philosophy to Theology in St. Gregory Palamas's "Triads" and "One Hundred and Fifty Chapters"*, The Catholic University of America, Ann Arbor, 1999.
- PETCU, Pr. Dr. Liviu, *Îndumnezeirea omului după învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2013.
- PETCU, Pr. Lucian-Răzvan, *Cosmologia creștină și teoriile fizicii moderne*, Editura Sophia, București, 2008.
- PITTOS, Leonidas, *Sacredly Praising, Sacredly Narrating: The Hagiological Imperative in The Thought of St. Gregory Palamas*, Chicago, Illinois, 2015.
- POPESCU, Pr. Dumitru, *Ortodoxie și contemporaneitate*, Editura Diogene, București, 1996.
- POPESCU, Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru, *Apologetica rațional-duhovnicească a Ortodoxiei*, Editura Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2009.
- SFÂNTUL IUSTIN POPOVICI, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, vol. I, trad. din limba sârbă de diac. Zarko Markovski, Editura Doxologia, 2017.
- RĂMUREANU, Pr. Prof. Ioan, ȘESAN, Pr. Prof. Milan, BODOGAE, Pr. Prof. Teodor, *Istoria bisericească universală pentru Institutele teologice*, vol. II (1054-1982), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
- ROJEK, Paweł, "The Logic of Palamism", în: Andrew Schumann (ed.), *Logic in Orthodox Christian Thinking*, De Gruyter, 2012, pp. 38-81.
- ROSSUM, Joost van, *Palamism and Church Tradition. Palamism, Its Use of Patristic Tradition, and Its Relationship with Thomistic Thought*, Fordham University, New York, 1985.
- ROSSUM, Joost van, „Grigorie Palama în lectura lui Vladimir Lossky”, în *Teologie și spiritualitate la Vladimir Lossky*, trad. de Nicoleta Pălimaru, Ciprian Vidican și Anatolie Negruță, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015, pp. 235-262.

RUSSELL, Norman, *Învățătura despre îndumnezeire în tradiția patristică greacă*, trad. de Dragoș Dâscă, Doxologia, Iași, 2015.

RUSSELL, Norman, *Sfântul Grigorie Palama și nașterea palamismului în epoca modernă*, trad. de Dragoș Dâscă și Adela Lungu, Doxologia, Iași, 2022.

SAHAROV, Ieromonah Nicholas, *Iubesc, deci exist – teologia arhimandritului Sofronie (1896-1992)*, Deisis, Sibiu, 2008.

SAVIN, Ioan Gh., *Mistica și ascetica ortodoxă*, cuvânt înainte de Mitro. Dr. Antonie Plămădeală, Sibiu, 1996.

SHERRARD, Philip, *Coruperea omului și a naturii: o cercetare a originilor și consecințelor științei moderne*, trad. de Marius Bogdan Buzdugan, Doxologia, Iași, 2017.

SAHAROV, Arhimandritul Sofronie, *Fericirea de a cunoaște calea*, Editura Pelerinul, Iași, 1997.

SAHAROV, Arhimandritul Sofronie, *Taina vieții creștine*, trad. de Ierom. Rafail (Noica), Editura Accent Print, Suceava, 2014.

SAHAROV, Arhimandritul Sofronie, *Nașterea întru împărăția cea neclătită*, trad. de Ierom. Rafail (Noica), Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, ²2015.

SINKEWICZ, Robert, "The Early Chapters of the *Capita 150*", în GREGORY PALAMAS, *The One Hundred and Fifty Chapters*, A Critical Edition, Translation and Study by Robert E. Sinkewicz, C.S.B., Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto, Ontario, 1988, pp. 1-35.

SOPKO, Andrew J., *Profetul Ortodoxiei Romeice: Teologia Părintelui Ioannis Romanides*, trad. de Paul Cenușe, studiu introductiv de Pr. Grigore Dinu Moș, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2015.

STĂNILOAE, Preot prof. dr. Dumitru, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama – cu patru tratate traduse*, Editura Scripta, București, ²1993.

STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Iisus Hristos – lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, București, 1993.

STĂNILOAE, Preot Prof. Dr. Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, ²1996.

STĂNILOAE, Preotul Profesor Dumitru, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.

STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Viața și scrierile Sfântului Grigorie Palama, în Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 7, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013, pp. 243-268.

ȘTEFĂNESCU, Dorin, *Restaurarea sensului. Hermeneutică și teologie*, Doxologia, Iași, 2018.

TATAKIS, Basile, *Filosofia bizantină*, trad. de Eduard Florin Tudor, Editura Nemira, București, 2010.

TĂNASE, Nichifor, *Spiritualitate ortodoxă. Sinteze neo-patristice palamite*, Editura Eftimie Murgu, Reșița, 2012.

TSELENGHIDIS, Dimitrios, *Har și libertate în tradiția patristică a secolului al XIV-lea: contribuție la soteriologia Bisericii Ortodoxe*, trad. de pr. dr. Daniel Pupăză, Doxologia, Iași, 2015.

VLAD, Pr. Prof. Dr. Vasile, „Dimensiunea filocalico-isihastă a Teologiei Morale”, în *Liturghie și povățuire duhovnicească în parohia de azi, în lumina scrierilor filocalice ale primului mileniu*, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2015.

VOICU, Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin, COLDA, Pr. Lect. Univ. Dr. Lucian-Dumitru, *Patrologie și literatură postpatristică III*, Editura Basilica, București, 2015.

WARE, †Kallistos, “God Immanent yet Transcendent: The Divine Energies according to Saint Gregory Palamas”, în: Philip Clayton and Arthur Peacocke (eds.), *In Whom We Live and Move and Have Our Being: Panentheistic Reflections on God's Presence in a Scientific World* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2004), pp. 157-168.

YANNARAS, Christos, *Abecedar al credinței*, trad. Preot Dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 1996.

ZAHAROU, Arhim. Zaharia, *Isihasmul, nevoința cultivării inimii*, trad. de Monahiile Tecla și Porfirie, Mănăstirea Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul, Essex, Anglia, 2022.

III. Dicționare

BRANIȘTE, Pr. Prof. Ene, BRANIȘTE, Prof. Ecaterina, *Dicționar de cunoștințe religioase*, Editura Andreiană, Sibiu, 2010.

PĂCURARIU, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiană, Sibiu, ³2014.

IONESCU, Pr. Răzvan, LEMENI Adrian, *Dicționar de teologie ortodoxă și știință*, Curtea Veche, București, 2009.

IV. Studii și articole

ATHANASOPOULOS, Constantinos, "Metropolitan Amfilohije's Views on St. Gregory Palamas and Orthodoxy: A Return to Palamism", în *Akropolis: Journal of Hellenic Studies* 5:14-24 (2021).

BARNA, Alexandru Atanase, "Natural and Theological Knowledge in Saint Maximos the Confessor and Saint Gregory Palamas", în *Analele Universității București*, Seria Filosofie, Vol. LXX, Nr. 1, 2021, pp. 75-96.

BUCHIU, Pr. lect. Dr. Ștefan, „Actualitatea gândirii teologice a Sfântului Grigorie Palama”, în *Ortodoxia*, anul LI, nr. 1-2, ianuarie-iunie, 2000, pp. 37-42.

BUCUR, Bogdan, "The Theological Reception of Dionisyan Apophatism in the Christian East and West: Thomas Aquinas and Gregory Palamas", în *The Downside Review*, Vol. 125, Issue 439, April, 2007, pp. 131-146.

BUTNER jr., D. Glenn, "Communion with God: An Energetic Defense of Gregory Palamas", în *Modern Theology*, 32:1 January 2016, pp. 20-44.

CALVÁRIO, Patricia, "Theosis and the Metaphysics of Light of Gregory Palamas", în: *Analele Universității București*, Seria Filosofie, Vol. LXVII, no. 1, 2018, pp. 227-234.

CHENG, John, "The Distinction Between God's Essence and Energy: Gregory Palamas' Idea of Ultimate Reality and Meaning", în *Ultimate Reality and Meaning*, Vol. 21, Issue 1, 1998, pp. 56-75.

CHIȚOIU, Dan, "Experiment and Knowledge of Reality in the Hesychast View", în *European Journal of Science and Theology*, September 2012, Vol. 8, No. 3, pp. 9-15.

CHIȚOIU, Dan, "Philosophy and the Role of Experience in Hesychast Practice", în *Revista Portuguesa de Filosofia*, 2017, vol. 73 (2):805-816.

CITIRIGĂ, Pr. Vasile, „Participarea trupului omenesc la rugăciune în viziunea lui Grigorie Palama”, în *Ortodoxia*, Seria a II-a, Anul III, Nr. I, 2011, pp. 13-33.

CONSTAS, Maximos, “Paul the Hesychast: Gregory Palamas and the Pauline Foundations of Hesychast Theology and Spirituality”, în *Analogia: The Pemptousia Journal for Theological Studies*, 3.2/2 (2018):32-47.

COSTACHE, Doru, “Experiencing the Divine Life: Levels of Participation in St. Gregory Palamas’ on the Divine and Deifying Participation”, în *Phronema*, vol. 26(1), 2011, pp. 9-25.

GAVRILYUK, Paul. L., “The Retrieval of Deification: How a Once-Despised Archaism Became an Ecumenical Desideratum”, în *Modern Theology* 25:4 October 2009, pp. 647-659.

GOLITZIN, Hieromonk Alexander, “Dionysius Areopagites in the Works of Saint Gregory Palamas: On the Question of a «Christological Corrective» and Related Matters”, în *Scrinium*, Vol. 3, *The Theophaneia School: Jewish Roots of Eastern Christian Mysticism*, 2007, pp. 83-105.

HALLEUX, André de, “Palamisme et Scolastique. Exclusivisme dogmatique ou pluriformité théologique?”, în *Revue théologique de Louvain*, 4e année, fasc. 4, 1973, pp. 409-442.

ICĂ jr., Diac. Ioan I., „Morala și spiritualitatea ortodoxă în viziunea Sfântului Grigorie Palama. Pe marginea unui opuscul mai puțin cunoscut”, în *Revista Teologică*, serie nouă, Anul IV (76), Nr. 3, 1994, pp. 15-43.

IOJA, Asist. Univ. Drd. Cristinel, „Revelație și rațiune. Despre posibilitățile coexistenței fără confuzie a rațiunii cu taina”, în *Altarul Banatului*, anul XVI (LV), serie nouă, nr. 7-9, iulie-septembrie, 2005, pp. 13-29.

IOJA, Prof. Univ. Dr. Cristinel, „Vederea lui Dumnezeu ca premisă a îndumnezeirii omului în viziunea Sfântului Grigorie Palama”, în *Studia Theologica*, 2, *Teologie și viață isihastă în opera Sfântului Grigorie Palama*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010, pp. 81-104.

IOJA, Cristinel, “Father Dumitru Stăniloae and the Renewal of the Orthodox Dogmatics in Romania”, în *Teologia*, anul XXIII, Nr. 4(81), 2019, pp. 38-50.

KRIVOICHEINE, †Archevêque Basile, “La doctrine ascétique et théologique de saint Grégoire Palamas”, (<http://basile.krivoicheine.org/fr-oeuvres/ladoctrine-ascetique-etthologique-desaint-grgoire-palamas/>).

LADOUCEUR, Paul, “Treasures New and Old: Landmarks of Orthodox Neopatristic Theology”, în *Saint Vladimir's Theological Quarterly*, 56:2 (2012) pp. 191-227.

LAMPROU, Soultana D., “The Classical Education of St. Gregory Palamas through Indicative Examples”, în *Konstantínove Listy*, 10/2 (2017), pp. 126-132.

MANTZARIDIS, Georgios, „Știința teologică și teologia științifică”, trad. de Sabin Preda, în *Studii Teologice*, seria a III-a, anul I, nr. 1, ianuarie-martie, 2005, pp. 112-123.

MARTZELOS, Prof. Univ. Dr. Georgios, „Sf. Grigorie Palama și noua teologie occidentală”, trad. de Pr. Cătălin Ciobanu, 2007. (<http://hdl.handle.net/11728/7600>)

METALLINOS, Pr. Gheorghe, „Credința și știința în gnoseologia ortodoxă”, în *Altarul Banatului*, XXII (LXI), serie nouă, nr. 4-6, 2011, pp. 8-17.

MEUNIER, Sous-diacre Émile, ”Grégoire Palamas – Hérault de la grâce déifiante” (http://www.eglise-orthodoxe.eu/text_gregoire_palamas.htm).

MICAL, Wojciech, “Knowledge of God in St Gregory Palamas”, în *Studia Religiosa* 54 (3) 2021, pp. 251-270.

MOLDOVEANU, Pr. Lect. Univ. Dr. Ioan, „Circulația operelor palamite în spațiul românesc”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă București*, 2002, pp. 563-579.

MOȘOIU, Pr. Lect. Dr. Nicolae, „«Dumnezeu ne-a făcut pentru a-L cunoaște» - scurtă introducere la theognosia în gândirea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae”, în *Studii Teologice*, seria a III-a, anul II, nr. 4, octombrie-decembrie, 2006, București, pp. 56-92.

NICULCEA, Pr. Prof. Univ. Dr. Adrian, „Disputa dintre Varlaam și Palama și consecințele ei asupra Ortodoxiei moderne”, în *Studia*

Theologica, 2, *Teologie și viață isihastă în opera Sfântului Grigorie Palama*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010, pp. 293-326.

NOICA, Constantin, „Cunoaștere și asceză”, în *Jurnal spiritual – revistă de dialog etic, estetic și religios*. (<https://journalspiritual.eu/constantin-noica-cunoastere-si-asceza-ii/>)

PINO, Tikhon Alexander, “Beyond Neo-Palamism: Interpreting the Legacy of St. Gregory Palamas”, în *Analogia: The Pemptousia Journal for Theological Studies*, St. Gregory Palamas Special Series – Part 1, Vol. 3, Issue 2, 2017, pp. 53-73.

PINO, Tikhon Alexander, “A *Summa* of Palamite Theology? The Place of the *One Hundred and Fifty Chapters* in the Writings of St Gregory Palamas”, în A. P. Zachariou (ed.), *St Gregory Palamas and Hesychasm: Past and contemporary challenges and perspectives. Proceedings of the International Scientific Conference*, Holy Metropolis of Trimithountos (1-3 July 2022), Cyprus, 2024, pp. 389-410.

POPA, †Mitropolit Prof. Univ. Dr. Irineu, „Experiența tainică a luminii dumnezeiești în mistica Sfântului Grigorie Palama”, în *Studia Theologica*, 2, *Teologie și viață isihastă în opera Sfântului Grigorie Palama*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010, pp. 15-66.

ROMANIDES, John S., “Notes on the Palamite Controversy and Related Topics”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, Volume IX, Number 2, Winter, 1963-1964.

RUSSELL, Norman, “The Reception of Palamas in the West Today”, în *Θεολογία: τριμηνιαία έκδοση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος*; Vol.83, No.3, 2012, pp. 7-21.

SISTO, Walter, “Encountering God: A Comparative Study of the Doctrine of the Divine Energy in Maximus the Confessor and Gregory Palamas”, în *Melita Theologica*, Journal of the Faculty of Theology, University of Malta, 64/1 (2014) pp. 5-27.

SUMARES, Manuel, “Post-Secularity, Orthodoxy, and the ‘Theosis’ Factor: Blondel and St. Gregory Palamas”, în *Revista Portuguesa De Filosofia*, vol. 67, no. 1, 2011, pp. 81–102.

SWINBURNE, Richard, “Gregory Palamas and Our Knowledge of God”, în *Studia Humana*, vol. 3:1 (2014), pp. 3-12.

TANEV, Stoyan, “Essence and Energy: An Exploration in Orthodox Theology and Physics”, în *Logos: A Journal of Eastern Christian Studies*, Vol. 50 (2009), Nos. 1-2, pp. 89-153.

TĂNASE, Nichifor, “«Crucifixion» of the Logic. Palamite Theology of the Uncreated Divine Energies as Fundament of an Ontological Epistemology”, în *International Journal of Orthodox Theology* 6, 2015, (4):69-106.

TEREZIS Christos, PETRIDOU Lydia, “Ontological and Gnoseological Questions in Gregory Palamas according to the Christian Theory on Unions and Distinctions”, în *Philoteos: International Journal for Philosophy and Theology*, Vol. 16, 2016, pp. 85-98.

Christos TEREZIS, Lydia Petridou, “The Theory on «Unions-Distinctions» as a Paradigm of Gr. Palamas’ Methodology”, în *ΣΧΟΛΗ*, Vol. 11.1, 2017, pp. 117-132.

TORRANCE Alexis, “Precedents for Palamas’ Essence-Energies Theology in the Cappadocian Fathers”, în *Vigiliae Christianae*, 63 (2009) pp. 47-70.

TSELENGIDIS, Prof. dr. Dimitrie, „Caracterul libertății omului după Sfântul Grigorie Palama”, în *Altarul Banatului*, Anul XV (LIV), serie nouă, nr. 1-3, 2004, pp. 7-14.

TURCESCU, Lucian, „Sfântul Grigorie Palamas și teologia trinitară”, în *Studii Teologice*, seria a II-a, Anul XLVII, Nr. 4-6, 1995, pp. 60-78.

VAVRENIUK Sergii, SHVEDUN Viktoriia, “The Theology of Saint Gregory Palamas: Inovation or Traditions’ Continuation?”, în *European Journal of Science and Theology*, June 2019, Vol. 15, No. 3, pp. 31-38.

WARE, †Kallistos, “God hidden and revealed: The apophatic way and the essence-energies distinction”, în *Eastern Churches Review*, Vol. 7, 1975, pp. 125-136.

YANGAZOGLU, Stavros, “Philosophy and Theology. The Demonstrative Method in the Theology of Saint Gregory Palamas”, în *The Greek Orthodox Theological Review*, Vol. 41/1, 1996, pp. 1-18.

YANNARAS, Christos, “The distinction between essence and energies and its importance for theology”, în *Eastern Churches Review*, Vol. 19, 1975, pp. 232-245.

ZHUKOVSKY Viktor, “The Antinomic Method of Gregory Palamas: Between Transcendence and Immanence, God’s Essence and Energy, Single and Multiple Trinity”, în *Verbum Vitae*, 41/3 (2023) pp. 693-711.